

Volám sa Trixi. Mám 17 a bývam v byte u Bielej pani. Tak prezývajú moju tetu, s ktorou ma spája rovnaké povolanie – sme špiónky. Píše sa rok 1942 a druhá svetová vojna je v plnom prúde... Svoju tajnú misiu vykonávam v bratislavskej Apolke. Je to továreň na výrobu pohonných hmôt a zásobuje vojakov nemeckej armády. Mojou úlohou je poskytovať správy o výrobe spojencom* za hranicami. Samozrejme, tajne.

Dokážeš udržať tajomstvo? Špiónky prenášali správy ukryté v golieri alebo v pančuchách. Správy boli šifrované, niektoré dodnes nevieme rozlúštiť. V tajnej správe z druhej svetovej vojny sme objavili niekoľko slov. Podarí sa ti nájsť ďalšie a poskladať z nich odkaz?

* **Spojenci:** protinacistická koalícia, jej hlavnými členmi bolo ZSSR, USA, Spojené kráľovstvo, Čína.

R D R L A I H X N C A O T B P D R Z I P
 J C X O V E T Y I E B V S E Q F U G M W
 D D E A S I M T X W H R E T A H C F O Z
 D H L X N K T C I G E X B G X Y D S A H
 C W P T J X Y P O U E A K J M C T I M L
 R N E G A E B Z O O C J V W L I L D A Z
 R R E Q W N A E N Q T C W L O P E P S O
 N F C X B M L K T R E O S P E U D H S G
 I E V V S P A V K A J T U Q Y W Z A D Q
 A O E L S Q J H F P J Z E J X L I U N E
 P D B I U A K V T O S H A Z P D F O V M
 C Q T W E R R E U V M F K W B H Z U C N
 I D M K D Z L I U G E C N A I L N K Y D
 H X A B B V G O J I D K U S Y L E D V Q
 S S P O T M D Y L O U R R T U B Z E W K
 K B R V A F I H R W V G C O J F H F N I
 Z N A X C M G O Y Z O I L A Y I D T D A
 P E I M A Z E R D G X P O B N K J G M J
 O Q S O T R O F J D U L J T U Q R B H Z
 X Y O N K F Y B S V Q V W A P H A Q J M
 N G S T U O R U A J Y Z H N X B U X T I
 O Z F X H I H M B E R G I P U S N E A N
 F J P Y M C T K O B F I C K Q L T A G V
 K U A R N K N

Ako sa žilo v Bratislave (Pozsony, Pressburgu)?
V čase vojny ju prezývali Fressburg – mesto hojnosti.
Bol tu síc dostatok tovaru v obchodoch a reštauráciách, ale hojnosť bola zdanlivá – nezabúdajme, že zúrila vojna! V roku 1943 sa začala zásobovacia kríza. Ľudia dostávali základné potraviny na tzv. prídelové lístky.

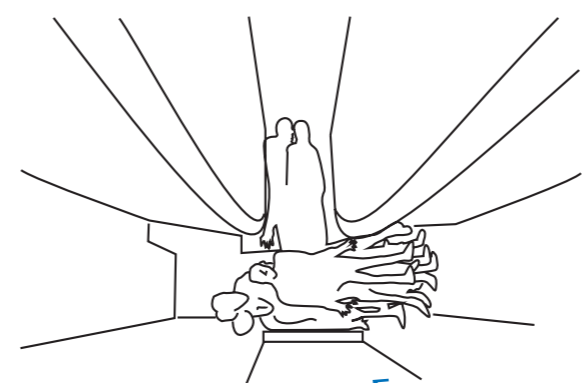
Označenie tovaru:	Predajná jednotka	Cena	
		začiatkom roka	koncom roka
Múka chlebová, č. 4, špeciálka	1 kg	2 80	3 -
Chlieb domáci	-	2 40	2 60
Mäso hovädzie	-	8 -	9 -
Maslo čajové	-	20 -	20 -
Čokoláda na varenie	-	12 -	16 -

Akých 5 najdôležitejších potravín podľa teba patrí na „prídelový lístok“?
 1. _____
 2. _____
 3. _____
 4. _____
 5. _____

- 1. septembra 1939 začala 2. svetová vojna.
- Pod tlakom Adolfa Hitlera bolo Československo rozdelené. 14. marca vznikol tzv. Slovenský štát a 16. marca Protektorát Čechy a Morava.
- prezidentom Slovenského štátu bol Jozef Tiso
- 1944: 29. augusta vypuklo Slovenské národné povstanie, ako obrana pred nemeckými vojskami.
- 1945: Slovenský štát zanikol 8. mája, po skončení vojny a kapitulácii Nemecka, kedy bolo obnovené Československo.

„V uliciach Bratislavy sa každú chvíľu konajú slávnosti, oslavy výročí, narodenín politikov. Nedávno sme oslavovali „slávnosť stromkov“. Politici sa na nich predvádzajú – slúžia im na propagandu* a ľudia sa zabávajú. Často iba naoko, mnohí na radosť nemajú dôvod. V novinách zakázali uverejňovať fotografie z vojny a taja, koľko slovenských vojakov zahynulo. Skutočné správy sme sa dozvedali tajným počúvaním zahraničných rozhlasových staníc.“
 – spomína Trixi

Aj dnes v kalendári nájdeme zvláštne sviatky, nemusíme ich však povinne oslavovať v uliciach. Ktoré sviatky sú dôležité pre teba?
 10. 8. Záhaľčivý deň
 7. 10. Svetový deň úsmevu
 29. 11. Svetový deň nenakupovania

V každej dobe na námestiach pribúdajú nové pamätníky*. Niektoré ostávajú, iné po čase zbúrajú a nahradia novými. Akej osobnosti alebo udalosti by si postavil pamätník ty?

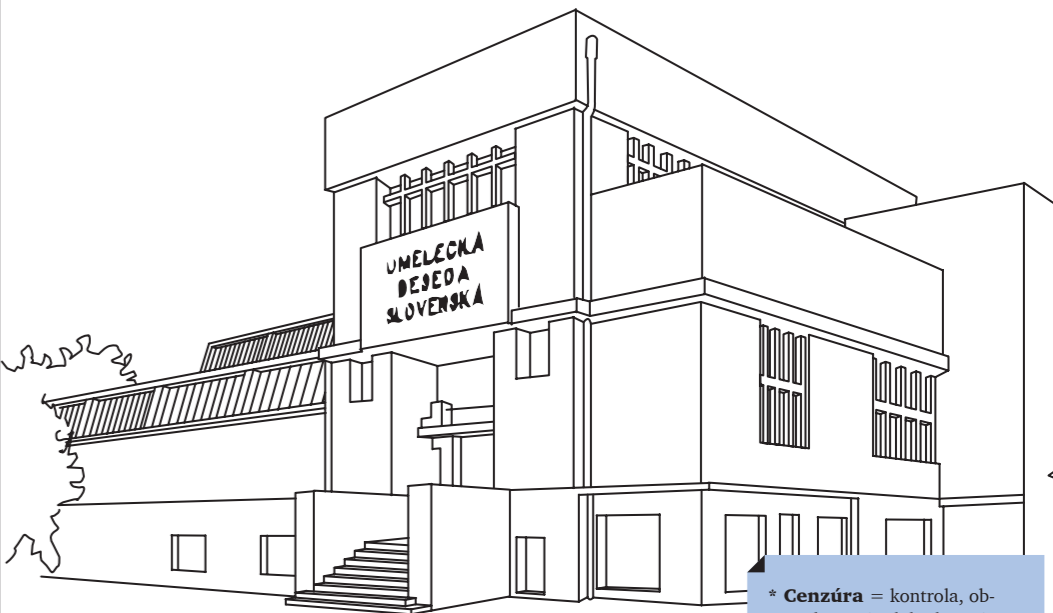
Kde stoja tieto pamätníky?

Na výstave nájdeš rôzne pamätníky, ale aj antipamätníky. Niektoré ukazujú, že ten, kto je dnes hrdina, zajtra ním byť nemusí (a naopak). Pripomínajú smutné udalosti z histórie, aby sme sa z nich poučili a neopakovali ich. Ako povedal Cicero: „História je učiteľka národa“.

* **pamätník:** objekt vo verejnom priestore, ktorý slúži na pripomenutie významnej osobnosti alebo udalosti. Môže mať formu sochy, fontány, pamätnej dosky.
 * **propaganda:** rozširovanie informácií (často skreslených) s cieľom ovplyvnenia názorov ľudí.

Inter arma silent musae. – hovorí sa, že počas vojny múzy spia. No my sme chodievali na prechádzky, do kaviarní. Navštevovali sme divadlá, kiná, tancovačky, výstavy v Umeleckej besede slovenskej pri Dunaji, aj v budove Múzea. Na Vazovovej ulici sídlila od roku 1928 legendárna Škola umeleckých remesiel (ŠUR) – podľa vzoru nemeckého Bauhausu v Dessau. Prepájala umenie, dizajn a každodenný život. Škoda, že v roku 1939 bola zrušená a umenie začalo byť cenzurované*.

Akú udalosť nám pripomína dielo Jozefa Jankoviča (na titulke)?
 V r. 1964-69 vytvoril aj známe dielo Obete varujú pre Pamätník SNP v Banskej Bystrici (na predchádzajúcej strane).
 Čo robíš ty, aby si na dôležité veci v živote nezabudol?

* **Cenzúra** = kontrola, obmedzovanie slobody prejavu v médiách, na verejnosti, v umení, ...
 * **Entartete Kunst** = „zvrhlé“ umenie. V Nemecku tento termín označoval modernistické umelecké diela. Mnohé boli odstránené z múzeí a zničené, umelci mali zakázané pracovať a vystavovať*.

Rozlíštiš tieto odkazy? Nájdeš ich na výstave v diele Rudolfa Sikoru, spolu s heslami z rôznych dôb.

Slovenské národné povstanie, 1944

SL_V_P_RT_Z_N_M!
VPR_D_N_C_ST_KS_C_L_ZM!
SĽ_B_L_SM_S_L_SK_

komunizmus,
1948 – 1989

Nežná revolúcia
(z pesničky Ivana Hoffmana), 1989

A je tu zas? Slovenský štát v súčasnom umení
(4. 11. 2016 – 26. 2. 2017)

Sprievodca výstavou
Kurátorky výstavy: Katarína Bajcurová, Petra Hanáková, Bohunka Koklesová, Nina Vrbanová
Konceptia sprievodcu: Daniela Čarná
Grafika: Eva Kašáková, Lucia Kotvanová
Kunsthalle Bratislava, 2016

Literatúra:
Slavo Kalný: *Bombardovanie Apolky* (2007)
Bohunka Koklesová: *V tieni Tretej ríše* (2016)
Dušan Kováč: *Bratislava 1939 – 1945* (2006)

Sprievodca je určený detským návštevníkom a ich rodičom.

Objednávky vzdelávacích programov:
vzdelavanie@kunsthallebratislava.sk

Kunsthalle Bratislava
Nám. SNP 12
www.kunsthallebratislava.sk

Otvorené:
Pon: 12:00 – 19:00 hod.
Úto: zatvorené
Str: 13:00 – 20:00 hod.
Štv – Ned: 12:00 – 19:00 hod.

Na titulke:
podľa Jozef Jankovič: *Konečné riešenie*
(detail), 1993

KHB
Kunsthalle
Bratislava

V galériách, ako všade v dobrej spoločnosti, sa vyžadovalo dodržiavanie slušného správania - spoločenskej etikety.

2. „Letmo prebehnúť celú výstavu nemá vôbec cenu, lebo to umožňuje iba povrchné pozorovanie.“

3. „Do galérií by rodičia nemali brať deti, ak nejde o veci pre ne určené.“*

Ktoré pravidlá platia v galériách aj dnes a ktoré sú minulosťou?

1. „Pri pozorovaní vystavených objektov musíme mať oľahčadený pohľad na ostatných návštevníkov. ... Treba zamedziť hocijaké vyrušovanie, hlasitý rozhovor, kýchanie, kašľanie, smiech...“

Ľudovít Fulla a Mikuláš Galanda si naopak cenili názor detí na umenie: „**Neber na výstavu deti, mohli by sa ti vysmiať, že na obraze nič nerozoznávajú.**“*

*(Spoločenský lexikón, 1941)

*(Súkromné listy Fullu a Galandu, 1930)

Realita sa často prikrášľovala. Ako na tejto dokumentárnej fotografii. Aké sú rozdiely medzi pôvodnou fotografiou a tou na titulke časopisu?

Originál

Bratislava bola mestom rôznych kultúr. Trixini známi boli nemeckej, maďarskej, českej aj židovskej národnosti. Jedného dňa však začali platiť neľudské zákony proti židovskému obyvateľstvu. Všetci obyvatelia židovského pôvodu od 6 rokov museli nosiť na šatách žesťcipu hviezdu, začali ich prepúšťať zo zamestnania, brali im majetok. Mnohých odviezli do tzv. koncentračných táborov, kde zahynulo vyše 75 000 slovenských Židov. 10 až 15 000 sa ich pred tábormi zachránilo vďaka pomoci ľudí, ktorí ich skrývali vo svojich domoch a pomáhali im získať nové doklady.

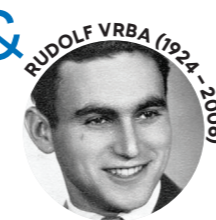
Predstavitel' surrealizmu. Štetcom zaznamenával život v židovskej štvrti pod bratislavským hradom. V roku 1939 ostal v Paríži a zapojil sa do protifašistického odboja.

Významná fotografka, dokumentovala život ľudí na vidieku. Bola manželkou Imra Weinerja-Kráľa. Zapojila sa do protifašistického odboja, bol na ňu vydaný zatykač a musela sa skrývať.

Predstavitel' expresívneho medzivojnového maliarstva. Pre svoj židovský pôvod zahynul v koncentračnom tábore a mnohé jeho diela boli zničené.

V roku 1944 ušli z koncentračného tábora Osvienčim. Svetu podali správu o tom, čo sa tu skutočne dialo, aby sa nič podobné už neopakovalo (Správa Wetzler a Vrba).

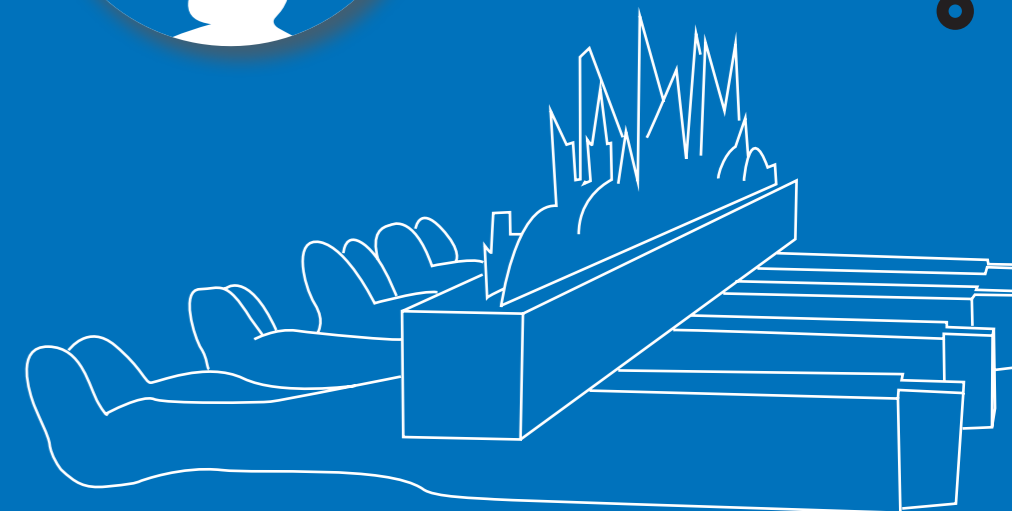

Významný architekt moderny. Kvôli židovskému pôvodu a politickým aktivitám bol väznený, zomrel za nevyjasnených okolností, pravdepodobne pri pokuse o prekročenie hraníc.

Juraj Bartusz si spomína na svoju spolužiačku zo základnej školy. Volala sa Sára Rosenblumová. Po vojne už o nej nepočul, nevie, čo sa s ňou stalo. Snaží sa spomenúť si na jej tvár, ktorú kreslí do múky. Aké sú tvoje prvé spomienky z detstva?

Ľubo Stacho fotografie ľudí, ktorí zahynuli v koncentračných táborech, umiestňuje na kamene. Kameň v židovstve symbolizuje dušu (kamene sa nosia na hroby namiesto kvetov). Aké najstaršie fotografie svojich príbuzných máš doma v rodinnom albume? Každá rodina má svoje „rodinné poklady“. Môžu ich tvoriť aj spomienky. Čo je „rodinným pokladom“ v tvojej rodine?

Nájdi tieto diela na výstave

A JE TU ZAS?

Sprievodca výstavou